

Wyrok z dnia 25 listopada 2005 r.

I UK 67/05

Prawo do renty ubezpieczonego spełniającego warunki określone w art. 57 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) - całkowicie niezdolnego do pracy i mającego okres składkowy i nieskładkowy 20 lat w przypadku kobiet i 25 lat w przypadku mężczyzn - nie jest uzależnione od wykazania pięcioletniego okresu zatrudnienia w ostatnim dziesięcioleciu przed zgłoszeniem wniosku lub powstaniem niezdolności do pracy.

Przewodniczący SSN Józef Iwulski, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Roman Kuczyński.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 25 listopada 2005 r. sprawy z odwołania Krystyny Elżbiety D. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w B. o rentę z tytułu niezdolności do pracy, na skutek kasacji organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 25 stycznia 2005 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Decyzją z dnia 24 maja 2004 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w B. odmówił przyznania wnioskodawczyni Krystynie Elżbiecie D. prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy wobec braku wymaganego pięcioletniego okresu zatrudnienia w ostatnim dziesięcioleciu przed zgłoszeniem wniosku.

Po rozpoznaniu odwołania wnioskodawczyni Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku wyrokiem z dnia 22 września 2004 r. [...] zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał wnioskodawczyni rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy od dnia 1 stycznia 2004 r. do dnia 28 lutego 2005 r. Sąd ustalił,

że wnioskodawczyni posiada łączny okres składkowy i nieskładkowy 20 lat, 10 miesięcy i 5 dni. Lekarz orzecznik orzekł, że jest ona całkowicie niezdolna do pracy od lipca 2003 r. do lutego 2005 r. Oceniając ten stan faktyczny Sąd uznał, że wnioskodawczyni spełnia wszystkie warunki określone w art. 57 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), w szczególności posiada wymagany okres zatrudnienia. Zgodnie z art. 57 ust. 2 posiadanie pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego w ostatnim dziesięcioleciu nie jest wymagane, jeżeli osoba całkowicie niezdolna do pracy posiada taki okres wynoszący w przypadku kobiet 20 lat.

Apelacja organu rentowego od tego wyroku została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku z dnia 25 stycznia 2005 r. [...]. Sąd Apelacyjny uznał za prawidłowe stanowisko prawne Sądu pierwszej instancji. Stwierdził, że przepis art. 57 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych określa trzy warunki wymagane do nabycia prawa do renty - niezdolność do pracy, wymagany okres składkowy i nieskładkowy oraz powstanie niezdolności do pracy w okresach wymienionych w punkcie 3. Natomiast przepis art. 27 ust. 2 określa dwa warunki, które muszą być spełnione łącznie - całkowitą niezdolność do pracy oraz okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety i 25 lat dla mężczyzny. Skoro ten ostatni przepis określa wymiar okresu składkowego i nieskładkowego, przepis art. 58 nie ma zastosowania, gdyż dotyczy jedynie art. 57 ust. 1 pkt 2. Wnioskodawczyni spełniła oba warunki określone w art. 57 ust. 2, jako że udowodniła łączny okres składkowy i nieskładkowy ponad 20 lat i jest całkowicie niezdolna do pracy.

Wyrok ten zaskarżył kasacją Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w B. wskazując jako jej podstawę naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 57 ust. 2 w związku z art. 57 ust. 1 pkt 2 oraz art. 58 ust. 1 pkt 5 i ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W uzasadnieniu kasacji podniósł, że wnioskodawczyni nie spełnia określonego w art. 57 ust. 1 pkt 2 tej ustawy warunku posiadania wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego wynoszącego zgodnie z art. 58 ust. 1 pkt 5 i ust. 2 pięć lat w ostatnim dziesięcioleciu przed zgłoszeniem wniosku. Udowodniła jedynie okres wynoszący 4 lata i 8 miesięcy. Bezsporne jest, że wnioskodawczyni spełnia warunki z art. 57 ust. 2, ponieważ jest całkowicie niezdolna do

pracy i udowodniła wymagany w stosunku do kobiet dwudziestoletni okres zatrudnienia, dlatego też nie musi spełniać warunku wskazanego w art. 57 ust. 1 pkt 3, ale jest obowiązana do spełnienia warunku wskazanego w art. 57 ust. 1 pkt 2. Gdyby intencją ustawodawcy było wyłączenie warunku z art. 57 ust. 1 pkt 2 w stosunku do ubezpieczonych wskazanych w art. 57 ust. 2, to umieściłby w nim dyrektywę wyłączającą stosowanie tej przesłanki, tak jak to zrobił w przypadku art. 57 ust. 1 pkt 3 stwierdzając wprost, że art. 57 ust. 1 pkt 3 nie stosuje się do ubezpieczonych z art. 57 ust. 2. Dlatego nie można zgodzić się ze stanowiskiem Sądu Apelacyjnego, że przepis art. 57 ust. 2 jest samodzielną regulacją w zakresie prawa do renty oraz że wymóg „pięcioletniego okresu” w ostatnim dziesięcioleciu przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed powstaniem niezdolności do pracy nie odnosi się do ubezpieczonego, o którym mowa w art. 57 ust. 2. Można się zgodzić z tym stanowiskiem przy założeniu, że art. 57 ust. 2 ustawy emerytalnej jest wadliwie sformułowany, ale takie stwierdzenie nie wynika z uzasadnienia wyroku. W związku z tymi zarzutami organ rentowy wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji i oddalenie odwołania wnioskodawcy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepis art. 57 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych uzależnia prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy od łącznego spełnienia trzech warunków. Pierwszym jest niezdolność do pracy (pkt 1), drugim posiadanie wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego (pkt 2) i trzecim powstanie niezdolności do pracy w okresie składkowym lub w jednym z wymienionych wyczerpująco okresów nieskładkowych albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy po ustaniu tych okresów. Przepis art. 57 ust. 2 ma brzmienie następujące: „przepisu ust. 1 pkt 3 nie stosuje się do ubezpieczonego, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety lub 25 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolny do pracy”. Oznacza to, że prawo do renty tych ubezpieczonych nie jest uzależnione od powstania niezdolności do pracy w okresie ubezpieczenia lub w krótkim czasie (18 miesięcy) po jego ustaniu. Warunek ten, który muszą spełnić ubezpieczeni posiadający krótszy okres ubezpieczenia albo niezdolni do pracy jedynie częściowo, został określony w art. 57 ust. 1 pkt 3 w sposób szczegółowy i precyzyjny. Natomiast warunek wymieniony w art. 57 ust. 1 pkt

2 został określony następująco: „ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy”. Z tego przepisu nie wynika jaka ma być długość okresu składkowego i nieskładkowego, aby został on uznany za „wymagany”. Redakcja przepisu art. 57 ust. 2 może budzić zastrzeżenia, jednak zredagowanie przepisu w sposób, jaki zdaniem skarżącego wyłączałby sporny warunek, a mianowicie, że w stosunku do wymienionych w nim ubezpieczonych nie stosuje się przepisu ust. 1 pkt 2, prowadziłoby do zupełnie niezrozumiałej regulacji. Tak zredagowany przepis stanowiłby bowiem, że nie musi być spełniony warunek posiadania wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego, a jednocześnie uzależniałby prawo do świadczenia od posiadania takiego okresu w wymiarze 20 lat w przypadku kobiet i 25 lat w przypadku mężczyzn. Omawiany przepis należy rozumieć w ten sposób, że posiadanie tak długiego okresu ubezpieczenia uznane jest za „wymagany okres” w rozumieniu art. 57 ust. 1 pkt 2, a legitymowanie się takim okresem zwalnia osoby całkowicie niezdolne do pracy od obowiązku spełnienia warunku określonego w art. 57 ust. 1 pkt 3.

Zgodnie z art. 58 ust. 1 warunek posiadania wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego uważa się za spełniony, gdy ubezpieczony osiągnął okres uzależniony od wieku, w którym wystąpiła niezdolność do pracy, od 1 roku, jeżeli niezdolność do pracy powstała przed ukończeniem 20 lat (pkt 1) do 5 lat jeżeli niezdolność do pracy powstała po ukończeniu 30 lat (pkt 5). Są to okresy krótsze niż wymienione w art. 57 ust. 2 i w stosunku do ubezpieczonego, który chce skorzystać z uprawnień wymienionych w tym ostatnim przepisie, art. 58 ust. 1 nie ma zastosowania. Wymienione w nim warunki, w tym warunek posiadania pięcioletniego okresu ubezpieczenia w przypadku powstania niezdolności do pracy w wieku powyżej 30 lat, są w stosunku do takiego ubezpieczonego niewystarczające. Warunki co do okresu składkowego i nieskładkowego wymienione w art. 57 ust. 2 zastępują warunki określone w art. 58 ust. 1. Przepis art. 58 ust. 2 stanowi, że okres, o którym mowa w ust. 1 pkt 5, powinien przypadać w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy. Zastrzeżenie to odnosi się wyraźnie do regulacji zawartej w art. 58 ust. 1 pkt 5, a skoro ten ostatni przepis nie ma zastosowania, nie stosuje się również wspomnianego zastrzeżenia. Jego zastosowanie wprowadzałoby bowiem dodatkowy warunek do art. 57 ust. 2, który byłby wówczas rozumiany w ten sposób, że w stosunku do ubezpieczonych, którzy stali się niezdolnymi do pracy po ukończeniu 30 lat, okres 5 lat z wymaganego okresu ubezpieczenia dwudziestu lub dwudziestu pięciu lat powinien przypadać w

ciągu ostatniego dziesięciolecia przed powstaniem niezdolności do pracy. Takiego warunku przepis ten nie przewiduje zastępując wskazane w art. 58 ust. 1 okresy wraz z wynikającymi z art. 58 ust. 2 ograniczeniami dłuższymi okresami składkowymi i nieskładkowymi. Wykładnia powołanych przepisów prowadzi do wniosku, że prawo do renty ubezpieczonego spełniającego warunki określone w art. 57 ust. 2 - całkowicie niezdolnemu do pracy i mającego okres składkowy i nieskładkowy w wymiarze 20 lat w przypadku kobiet i 25 lat w przypadku mężczyzn - nie jest uzależnione od posiadania pięcioletniego okresu zatrudnienia w ostatnim dziesięcioleciu przed zgłoszeniem wniosku lub powstaniem niezdolności do pracy.

Zarówno warunek powstania niezdolności do pracy w okresie ubezpieczenia lub w ciągu 18 miesięcy po jego ustaniu (art. 57 ust. 1 pkt 3), jak i warunek posiadania pięcioletniego okresu zatrudnienia w ostatnim dziesięcioleciu przez osobę, która stała się niezdolna do pracy po ukończeniu 30 lat (art. 58 ust. 2), służy temu samemu celowi - powiązaniu prawa do renty z ubezpieczeniem. Ubezpieczenie rentowe jest odrębnym ubezpieczeniem od ubezpieczenia emerytalnego (art. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych - Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.). W przypadku tego ostatniego ubezpieczenia składki gromadzone są w funduszu emerytalnym, a świadczenia przyznawane po osiągnięciu określonego wieku stanowią w pewnym stopniu ekwiwalent zgromadzonych składek (art. 24 ust 1 i 25 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach). Zdarzeniem uprawniającym do świadczeń z tego funduszu jest osiągnięcie wymaganego wieku niezależnie od istnienia ubezpieczenia w chwili wystąpienia zdarzenia. Ubezpieczenie rentowe funkcjonuje na innych zasadach. Zdarzeniem uprawniającym do świadczeń z tego ubezpieczenia jest powstanie niezdolności do pracy, które może nastąpić w każdym czasie. Z istoty tego ubezpieczenia wynika, że świadczenia nie mogą być pokryte ze zgromadzonych przez ubezpieczonego składek. Źródłem świadczeń jest fundusz rentowy powstały ze składek wpłacanych przez wszystkich ubezpieczonych na wypadek ryzyka wystąpienia niezdolności do pracy. W konsekwencji ze świadczeń z tego funduszu korzystają tylko osoby podlegające ubezpieczeniu w czasie, kiedy wystąpiło objęte ubezpieczeniem zdarzenie, a skutkiem związania prawa do świadczeń z ubezpieczeniem jest utrata tego prawa po ustaniu ubezpieczenia. Osoba, której ubezpieczenie ustało, nie ma żadnych uprawnień wynikających z tego ubezpieczenia i aby uprawnienia takie uzyskać musi ubezpieczyć się ponownie. Dlatego przepis art. 57 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach wymaga aby zdarzenie uprawniające do świadczeń z ubez-

pieczenia wystąpiło w czasie trwania ubezpieczenia lub krótko po jego ustaniu. Z kolei okres ubezpieczenia powinien być odpowiednio długi stosownie do możliwości skorzystania z ubezpieczenia. Przepis art. 58 ust. 1 uzależnia długość tego okresu od wieku, w którym ubezpieczony staje się niezdolnym do pracy. Bierze się tu pod uwagę wynikającą z wieku, w którym można podjąć działalność podlegającą ubezpieczeniu, możliwość podlegania ubezpieczeniu. I tak wymagany okres ubezpieczenia osoby, która stała się niezdolna do pracy przed ukończeniem 20 lat wynosi 1 rok, a osoby, której niezdolność do pracy powstała po ukończeniu 30 lat wynosi 5 lat, z dodatkowym, określonym w art. 58 ust. 2 warunkiem, przypadania tego okresu w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed powstaniem niezdolności do pracy. Jak wskazano wyżej, okres ubezpieczenia rentowego po przerwie w ubezpieczeniu trwającej kilka lat zaczyna biec na nowo, a z poprzedniego ubezpieczenia nie wynikają uprawnienia w zakresie prawa do renty. W przypadku osoby, która stała się niezdolna do pracy po wieloletniej przerwie w ubezpieczeniu, nie ma powiązania prawa do renty z ubezpieczeniem.

Przepis art. 57 ust. 2 został wprowadzony do ustawy o emeryturach i rentach z dniem 1 października 2003 r. ustawą z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz.U. Nr 135, poz. 1268). Ustawodawca uznał, że okres ubezpieczenia, w wymiarze pozwalającym na uzyskanie prawa do emerytury po osiągnięciu wieku emerytalnego, jest wystarczający do przyznania prawa do renty takiej osobie całkowicie niezdolnej do pracy, której niezdolność do pracy powstała przed objęciem jej ubezpieczeniem, a także takiej, której niezdolność do pracy powstała po upływie 18 miesięcy od ustania ubezpieczenia. Posiadanie tak długiego okresu ubezpieczenia nie wymaga w intencji ustawodawcy czasowego powiązania zaistnienia ryzyka ubezpieczeniowego z trwaniem ubezpieczenia. Takie powiązanie nie musi występować także w przypadku osoby, która w ostatnim dziesięcioleciu przed powstaniem niezdolności do pracy miała przerwę w ubezpieczeniu dłuższą niż pięć lat.

Należy podzielić pogląd Sądu Apelacyjnego, iż przepis art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach jest podstawą prawną do przyznania renty w tym sensie, że zaostrza on warunki określone w art. 57 ust. 1 pkt 1 co do stopnia niezdolności do pracy i w art. 57 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 58 ust. 1 i 2 co do długości okresu składkowego i nieskładkowego, wyłączając jednocześnie warunek określony w art. 57 ust. 1 pkt 3. Zarzut błędnej wykładni tych przepisów okazał się nieuzasadniony.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy w oparciu o przepis art. 393¹² k.p.c. oddalił kasację jako pozbawioną usprawiedliwionych podstaw.

=====